

*Є. Л. Михалюк***Особливості наукових досліджень у спортивній медицині на сучасному етапі***Запорізький державний медичний університет***Ключові слова:** спортивна медицина, спортивна термінологія, ветерани спорту.

З метою привернути увагу фахівців-дослідників зі спортивної медицини та тренерсько-викладацького складу до проблеми градації спортсменів за ознаками поняття тренуваності та успішності у спорті автор статті послідовно розглядає питання, що стосуються лікарських обстежень спортсменів, формулювання спортивних термінів, насамперед таких, як «нетреновані особи». Зауважує, що тренуваними або нетренованими можуть бути тільки спортсмени у різні періоди тренувального процесу. На прикладах доводиться абсурдність порівняння функціональних станів бігунів на дистанцію 800 метрів із представниками спортивної аеробіки, спортивної гімнастики, із представниками ігрових видів спорту тощо, зроблені рекомендації, що стосуються коректних порівнянь досліджуваних показників у представників різних видів спорту. Окремо представлено бачення автора щодо доцільності та особливостей досліджень у колишніх спортсменів, які припинили свою спортивну кар'єру та ведуть різний спосіб життя у плані рухової активності. Наводяться приклади, відповідно до яких не дуже правильно ділити спортсменів на «успішних» або «неуспішних», зважаючи тільки на їхній виступ у змаганнях, без урахування функціонального стану й спортивного результату в динаміці.

Особенности научных исследований в спортивной медицине на современном этапе*Е. Л. Михалюк*

С целью обратить внимание специалистов-исследователей по спортивной медицине и тренерско-преподавательского состава на проблему градации спортсменов по признакам понятий тренированности и успешности в спорте автор статьи последовательно рассматривает вопросы, касающиеся врачебных обследований спортсменов, формулировки спортивных терминов, прежде всего таких, как «нетренированные лица». Подчеркивает, что тренированными или нетренированными могут быть только спортсмены в разные периоды тренировочного процесса. На примерах приводится абсурдность сравнения функционального состояния бегунов на дистанцию 800 метров с представителями спортивной аэробики, спортивной гимнастики, игровых видов спорта и т. д., даны рекомендации, направленные на корректное сравнение изучаемых показателей у представителей различных видов спорта. Отдельно представлено авторское видение целесообразности и особенности исследований у бывших спортсменов, которые прекратили свою спортивную карьеру и ведут разный образ жизни в плане двигательной активности. Автором приводятся примеры, согласно которыми не совсем правильно делить спортсменов на «успевающих» и «неуспевающих» в спорте, только учитывая их выступления на соревнованиях, без учета функционального состояния и спортивного результата в динамике.

Ключевые слова: спортивная медицина, спортивная терминология, ветераны спорта.*Запорожский медицинский журнал. – 2015. – №5 (92). – С. 82–84***Specifics of scientific research in sports medicine at the present stage***Ye. L. Mikhalyuk*

This article consistently addresses issues related to medical examinations of sportsmen, sports terms use, such as «untrained person». It is emphasized, that the trained or untrained can be only athletes in different periods of the training process.

Comparison of functional state of the runners on the distance of 800 meters with the sports aerobics, gymnastics with the sports game, etc., and recommendations aimed at the correct comparison of the studied parameters among representatives of different sports were provided. The author's point of view on appropriateness and characteristics of research at the former athletes, who stopped his career and lead different lifestyles in terms of physical activity, was presented.

The author gives examples, in accordance with which is not quite right to divide the athletes into such groups as: «achievers» and «not achievers» in the sport only because of their performance in the competition, without taking into account their sports result dynamics.

Key words: Sport Medicine, Sports Terminology, Veterans of Sports.*Zaporozhye medical journal 2015; №5 (92): 82–84*

Сьогодні є безліч невідповідностей у формуванні деяких понять, що стосуються педагогічних, дидактичних, медичних і спортивних формулювань, які використовують у вітчизняній науковій літературі. Вони часто дезорієнтують дослідників під час обговорення результатів своїх наукових спостережень. Отже, стаття спрямована на уніфікацію термінології в сучасній спортивній медицині.

Мета роботи

Привернути увагу фахівців-дослідників зі спортивної медицини та тренерсько-викладацького складу до проблеми градації спортсменів за ознаками поняття тренуваності та успішності у спорті.

Матеріали і методи дослідження

У статті використані джерела спеціальної наукової спортивно-медичної літератури та власні спостереження за чинними спортсменами та ветеранами спорту.

Результати та їх обговорення

На зорі розвитку лікарського контролю за особами, які займаються фізичною культурою та спортом (так до початку 70-х років ХХ сторіччя в колишньому СРСР називалася спортивна медицина), нашими корифеями С. П. Летуновим, Р. Е. Мотилянською, Г. М. Куколевським, О. Г. Дембо, Ф. О. Іорданською, Н. Д. Граєвською, Л. О. Бутченко, В. Л. Карпаном, С. В. Хрущовим та іншими здійснювався лікарський

огляд і порівняння результатів між спортсменами всіх спеціалізацій. Найчастіше у групах порівняння були дані представників різних видів спорту і статі й осіб, які не займалися спортом, та яких деякі автори згодом називали «нетренованими особами». Подібне формулювання сьогодні викликає здивування, оскільки ігнорується спортивна термінологія, коли автори забувають, що тренуваними або нетренованими можуть бути тільки спортсмени [4]. Для нас поняття «треновані особи» передбачає стан спортсмена, який знаходиться в хорошій спортивній формі (найчастіше у змагальному періоді), а «нетреновані» – це стан спортсмена на початку підготовчого періоду або після вимушеного періоду відпочинку, що пов'язаний з травмами або захворюваннями. До речі, підтвердженням цьому є визначення відомих фахівців у педагогіці спорту вищих досягнень О. М. Блеєра та співавт. [1], яке свідчить, що «тренованість – це стан організму, який визначає рівень фізичної підготовленості спортсмена, що є наслідком тренування».

Дещо пізніше, після запропонованого О. Г. Дембо зі співавт. у 1966 році розподілу видів спорту [3], в якому всі види розглядали з позиції спрямованості тренувального процесу на розвиток тих чи інших фізичних якостей, а фізіологічні закономірності використовуваних у тренувальному процесі вправ однакові, з'являються наукові праці, що враховують ці рекомендації.

Нам траплялася наукова робота, в котрій автор [9] порівнює дані представниць спортивної аеробіки високого класу (МСМК, МС, КМС), які тренувалися по 18 годин на тиждень протягом кількох років, зі студентками, які займаються фізичною культурою в обсязі навчальної програми по 2 години на тиждень і, отже, робить висновки про вплив фізичних навантажень на функціональний стан спортсменок, відзначаючи при цьому їхню перевагу. Крім цього, є повідомлення, в яких порівнюються дані представників гімнастики з представниками ігрових видів спорту, єдиноборців із представниками важкої атлетики, представниць спортивної аеробіки з бігунами на дистанції 800 метрів тощо. В останньому випадку автор [2] порівнює дані спортсменів, які виконують вправи спортивної аеробіки, котрі викликають глибокі функціональні зрушення в організмі спортсмена і супроводжуються аритмічним диханням, з бігом на 800 м, що є прикладом екстремальної фізичної діяльності в зоні змішаного (аеробно-анаеробного) енергетичного забезпечення. Хоча, на нашу думку, не зовсім коректно порівнювати дані спортсменів ациклічного та циклічного виду спорту лише за тривалістю змагального руху, який становить приблизно 2 хвилини. Подібні порівняння показників у спортсменів та осіб, які не займаються спортом, або у спортсменів, які в тренувальному процесі розвивають різні фізичні якості, нам видається некоректними.

Окремо слід зупинитися на вивченні показників функціонального стану у ветеранів спорту. Нашими дослідженнями показано [5–8], що коректними можуть бути такі порівняння у ветеранів із їхніми однолітками, які ніколи не займалися спортом, з метою вивчення позитивних чи негативних впливів на організм людини фізичних навантажень конкретного виду спорту. Отримане трактування стійких змін функцій у ветеранів спорту може сприяти клінічному оцінюванню подібних змін у спортсменів, які тренуються. Можливі по-

рівняння між групою ветеранів одного виду спорту і статі, які припинили активні заняття спортом, але продовжують займатися фізичними вправами в підтримуючому режимі, з групою ветеранів спорту, які ведуть малорухливий спосіб життя. І, нарешті, актуальні порівняння між ветеранами спорту та чинними спортсменами, які мають однакові особисті спортивні результати. Подібні порівняння несуть корисну інформацію, коли вони здійснюються тільки у видах спорту, де наявні спортивні результати, що виражені в метрах, сантиметрах, секундах, кілограмах, тобто в легкій атлетиці, плаванні, веслуванні, важкій атлетиці тощо.

В останні роки з'явилися роботи, в котрих деякі автори здійснюють порівняння результатів у спортсменів, які «успішні» у спорті й «неуспішні». Нам здається, що дослідники в такому випадку повинні передусім аналізувати спортивні результати за підсумками змагань. Відомо, щоб оцінити успіх спортсмена, необхідно зафіксувати вихідний спортивний результат, виконати відповідні дослідження функціонального стану в одному тренувальному періоді, наприклад, у підготовчому, а згодом, отримавши результати виступу в змагальному періоді, здійснити повторне обстеження, тобто в динаміці. Усім повинно бути зрозуміло, що на початку підготовчого періоду спортивні результати в абсолютного числа спортсменів будуть перебувати на відносно низькому рівні, і це не дивно. Далі під впливом тренувальних навантажень відбувається найчастіше поліпшення функціонального стану спортсменів, його технічних кондицій, що повинно, за певних умов, призводити до поліпшення спортивного результату. Під певними умовами ми розуміємо відсутність травм, захворювань, порушення режиму, явищ перетренованості та перенапруги. Бувають випадки, коли спортсмен, незважаючи на те, що перебував у гарній «спортивній формі», виступив невдало на змаганнях унаслідок того, що «перегорів» психологічно. Далі виникає справедливе питання, а в яку із пропонуєваних груп (успішні або неуспішні) віднести спортсмена, який у змаганнях показав такий самий або навіть гірший результат, ніж у підготовчому періоді, але при цьому переміг на великих змаганнях? Однак сам факт того, що при нормально поставленому тренувальному процесі відбувається поліпшення функціонального стану в усіх спортсменів, що призводить до зростання спортивного результату, заперечувати не можна. При цьому поділ спортсменів на осіб, які поліпшують спортивні результати (тобто є «успішні»), і не поліпшують їх і є «неуспішні» – явно надумане поняття.

Висновки

Отже, вважаємо, що порівняння показників, що досліджувалися, у спортсменів можуть бути за віком, стажем занять конкретним видом спорту, спортивною кваліфікацією, статтю, довжиною (у представників ігрових видів спорту) та масою тіла (у єдиноборців, важкоатлетів, представників гирьового спорту, окремих видів греблі), періодом тренувального процесу, а в спортивних іграх ще й за амплуа (нападник, воротар тощо). Як один із варіантів і доволі важливих, можливі порівняння показників у спортсменів, які розвивають однакові фізичні якості, наприклад, витривалість у бігунів-марафонців і представників шосейних велогонок, або швидкість у легкоатлетів-спринтерів і плавців-спринтерів тощо.

Список літератури

1. Блеер А.Н. Терминология спорта. Толковый словарь-справочник / А.Н. Блеер, Ф.П. Сулов, Д.А. Тышлер. – М., 2010. – С. 394.
2. Борилкевич В.Е. Сравнительная физиологическая характеристика спортивной аэробики / В.Е. Борилкевич, Н.Н. Кузьмин, А.А. Сомкин // Теория и практика физической культуры. – 1998. – №3. – С. 44–46.
3. К вопросу о группировке видов спорта / А.Г. Дембо, С.Н. Попов, А.М. Тюрин, Ю.М. Шапкайц // Теория и практика физической культуры. – 1966. – №2. – С. 56–58.
4. Михалюк Е.Л. К вопросу о спортивно-медицинской терминологии понятия «нетренированные лица» / Е.Л. Михалюк // IX Міжнародний науковий конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх»: тези доповідей (20–23 вересня 2005 р.). – К., 2005. – С. 809.
5. Михалюк Е.Л. Медицинский контроль за бывшими спортсменами метателями по данным интегральной реографии и ЭКГ / Е.Л. Михалюк // Медицинские проблемы массовой физической культуры: Тезисы I Всесоюзной конференции. – М., 1983. – С. 128.
6. Михалюк Е.Л. Особенности гемодинамики легкоатлетов-метателей после прекращения занятий спортом / Е.Л. Михалюк // Двигательная активность в укреплении здоровья, профилактике и лечении заболеваний взрослых и детей: тезисы докладов III Всесоюзного съезда специалистов лечебной физкультуры и спортивной медицины. – Ростов н/Д., 1987. – С. 170.
7. Михалюк Е.Л. Влияние двигательного режима спортсменов, прекративших активные занятия, на состояние центральной и церебральной гемодинамики / Е.Л. Михалюк // Врачебно-физкультурная служба и всеобщая диспансеризация населения: тезисы докладов II Респ. съезда по лечебной физкультуре и спортивной медицине. – К., 1987. – С. 129.
8. Михалюк Е.Л. Состояние центральной и регионарной гемодинамики у легкоатлетов-метателей в годичном цикле тренировочного процесса: автореф. дис. на соискание ученой степени к.мед.н.: 14.0012 – лечебная физкультура и спортивная медицина / Е.Л. Михалюк. – М., 1989. – 22 с.
9. Филиппова Ю.С. Морфофункциональные и психофизиологические особенности спортсменок 19–22 лет, занимающихся спортивной аэробикой / Ю.С. Филиппова, В.Б. Рубанович, Р.И. Айзман // Теория и практика физической культуры. – 2006. – №1. – С. 15–21.
10. Sravnitel'naya fiziologicheskaya kharakteristika sportivnoj ae'robiki [Comparative physiological characteristic of sports aerobics]. *Teoriya i praktika fizicheskoy kul'tury*, 3, 44–46. [in Russian].
11. Dembo, A. G., Popov, S. N., Tyurin, A. M., Shapkajc, Yu. M. (1966) K voprosu o gruppировке видов sporta [On the question of group sports]. *Teoriya i praktika fizicheskoy kul'tury*, 2, 56–58. [in Russian].
12. Mikhalyuk, E. L. (2005) K voprosu o sportivno-medicinskoj terminologii ponyatiya «netrenirovannye lica» [On the issue of sports and medical terminology, the concept of “untrained persons”]. *Olimpijskiy sport i sport dlia vsikh*; Proceedings of the 9th International Scientific Congress, (p. 809). Kyiv [in Ukrainian].
13. Mikhalyuk, E. L. (1983) Medicinskij kontrol' za byvshimi sportsmenami metatelyami po dannym integral'noj reografii i ECG [Medical monitoring of former athletes throwers according to integral reography and ECG]. *Medicinskie problemy massovoj fizicheskoy kul'tury*; Abstracts I Vsesoyuznoy conference, (p. 128). Moscow. [in Russian].
14. Mikhalyuk, E. L. (1987) Osobennosti gemodinamiki legkoatletov-metatelej posle prekrascheniya zanyatij sportom [Features hemodynamic athletes-throwers after cessation of sports]. *Dvigatel'naya aktivnost' v ukreplenii zdorov'ya, profilaktike i lechenii zabolevanij vzroslykh i detej*; Abstracts of Papers of the 3d All-Union Congress of specialists of physiotherapy and sports medicine, (p. 170). Rostov-on-Don. [in Russian].
15. Mikhalyuk, E. L. (1987) Vliyanie dvigatel'nogo rezhima sportsmenov, prekrativshikh aktivnye zanyatiya, na sostoyanie central'noj i cerebral'noj gemodinamiki [Impact motor mode athletes have ceased active employment on the state of central and cerebral hemodynamics]. *Vrachebno-fizkul'turnaya sluzhba i vseobshchaya dispanserizaciya naseleniya*. Abstracts of Papers of the 2nd National Congress on physical therapy and sports medicine, (p. 129). Kyiv. [in Ukrainian].
16. Mikhalyuk, E. L. (1989) *Sostoyanie central'noj i regional'noj gemodinamiki u legkoatletov-metatelej v godichnom cikle trenirovochnogo processa* (Avtoref. dis...kand. med. nauk). [Condition of the central and regional hemodynamics in athletes-throwers in the annual cycle of the training process] (Extended abstract of candidate's thesis). Moscow. [in Russian].
17. Filippova, Yu. S., Rubanovich, V. B., & Ajzman, R. I. (2006) Morfofunkcional'nye i psikhofiziologicheskie osobennosti sportsmenok 19–22 let, zanimayuschikhsya sportivnoj ae'robikoj [Morphological and functional and physiological characteristics of athletes 19-22 years old, engaged in sports aerobics]. *Teoriya i praktika fizicheskoy kul'tury*, 1, 15–21. [in Russian].

References

1. Bleer, A. N., Suslov, F. P., & Tyshler, D. A. (2010) *Terminologiya sporta*. [Terminology in sport]. Moscow. [in Russian].
2. Borilkevich, V. Ye., Kuz'min, N. N., & Somkin, A. A. (1998)

Відомості про автора:

Михалюк С. Л., д. мед. н., професор, зав. каф. фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання і здоров'я, Запорізький державний медичний університет, E-mail: evg.mikhalyuk@gmail.com.

Сведения об авторе:

Михалюк Е. Л., д. мед. н., профессор, зав. каф. физической реабилитации, спортивной медицины, физического воспитания и здоровья, Запорожский государственный медицинский университет, E-mail: evg.mikhalyuk@gmail.com.

Information about author:

Mikhalyuk Ye. L., MD, PhD, DSci., Prof., Head of Department of Physical Rehabilitation, Sports Medicine, Physical Training and Health, Zaporizhzhia State Medical University, E-mail: evg.mikhalyuk@gmail.com.

Поступила в редакцию 01.10.2015 г.